

виховання громадянина – патріота України, а її зміст базується на засадах загальнолюдських і національних цінностей, принципах гуманізму й демократії. Компетентнісна освіта спрямована на формування в учнів компетентностей як проявів обізнаності дитини в певних питаннях, умінь практичного застосування знань, ціннісного ставлення до себе, оточення та навколишнього середовища. Головна ідея Нової української школи – компетентнісний підхід до навчання, який орієнтований не на процес накопичення фактів, а на результат: навчання має сформувати в школярів

здатність практично діяти, застосовувати отримані знання, вміння і навички в життєвих ситуаціях.

Державний стандарт базової середньої освіти передбачає формування ключових компетентностей учнів, що знайшло відображення в змісті, структурі, запропонованих видах навчальної діяльності модельних навчальних програм і підручників з предметів. Українська мова й українська література є потужними носіями ідентичності нації, її генетичного коду, тому в національному самоусвідомленні, самозбереженні й самостверженні українців їх роль незаперечна й надважлива.

Література

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
2. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16.01.2020 р. № 463-IX. URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2232/>
3. Державний стандарт базової середньої освіти 898-2020-п. [Чинний від 2020-10-06]. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/
4. Модельні навчальні програми для 5–9 класів нової української школи. URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovdzhuyutsya-roetapno-z-2022-roku?fbclid=IwAR0Su0XZPqhv3Rp0dsyWvSEg3V7nV5NoRkq8qpUgeJD636tTFRtDHre69Hg>
5. Голуб Н. Б. Методичні рекомендації щодо навчання української мови в умовах компетентнісного підходу. *Дивослово*. 2013. № 9. С. 2–7.
6. Горошкіна О. М., Голуб Н. Б. Методичні рекомендації щодо вивчення української мови в закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-shkolah-u-20222023-navchalnomu-roci>
7. Яценко Т. О. Методичні рекомендації щодо вивчення української літератури в 5 класі НУШ в 2022/2023 навчальному році. URL: <https://mon.gov.ua/ua/news/metodichni-rekomendaciyi-shodo-organizaciyi-osvitnogo-procesu-v-shkolah-u-20222023-navchalnomu-roci>
8. Мамчур Л. Витоки компетентнісного підходу до навчання мови в дослідженнях вітчизняних учених. *Українська мова і література в школі*. 2011. № 2. С. 8–12.
9. Нова українська школа : poradnik dla vchytelja / za zag. red. Н. М. Бібік. Київ : Видавн. дім «Пляєди», 2017. 206 с.

УДК 378:37.013

В. В. Камінська,
методист відділу освітньої та інноваційної діяльності ВІППО

Формування готовності освітян до музейно-педагогічної діяльності в системі ППО

Розглядаються питання професійного розвитку вчителів шляхом використання потенціалу музеїв, елементів музейної педагогіки у системі післядипломної педагогічної освіти. Акцентується увага на інноваційних аспектах розвитку музейної педагогіки, формах роботи щодо розвитку загальнокультурної компетентності особи, розробці освітніх програм семінарів-практикумів, спецкурсів, спрямованих на підвищення готовності до музейно-педагогічної діяльності.

Ключові слова: професійний розвиток педагогів, музеї педагогічного профілю, музейна педагогіка, музейно-педагогічна діяльність, загальнокультурна компетентність, форми роботи.

Kaminska V. V. Formation of Teachers' Readiness for Museum and Pedagogical Activity in the System of Postgraduate Pedagogical Education.

The issue of teachers' professional development by using the potential of museums and elements of museum pedagogy in the system of postgraduate pedagogical education is considered. The attention is focused on innovative aspects of the development of museum pedagogy and forms of work related to the development of general cultural competence of a person; development of educational programs of workshops, special courses that are aimed at increasing readiness for museum-pedagogical activities.

Key words: teachers' professional development, pedagogical museums, museum pedagogy, museum and pedagogical activity, general cultural competence, forms of work.

Постановка проблеми. Історико-культурна спадщина краю, музеї педагогічного профілю є справжньою скарбницею моральних і духовних здобутків народу, невмирущих традицій предків, наділені унікальними можливостями впливу на особистість, виховання патріотизму, формування національної гідності, духовно-моральних цінностей.

У воєнний час в Україні, коли окупанти руйнують національні пам'ятки, музеї, історичні, екологічні центри, природні заповідники, важливим завданням є збереження, вивчення історико-культурної спадщини краю, створення нових видів музеїв, у тому числі віртуальних, з'ясування позитивних тенденцій, перспективних напрямків розвитку музеїв при закладах освіти, оновлення змісту їх роботи, впровадження в освітній процес краєзнавчого матеріалу, обґрунтованих, сучасних форм, методів музейно-педагогічної діяльності, підвищення професійного рівня вчителів щодо проблеми.

Організація освітнього процесу в контексті ідей Нової української школи неможлива без краєзнавчого підходу, використання елементів музейної педагогіки, адже Концепція НУШ передбачає «глибоке розуміння власної національної ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших» [7].

Аналіз досліджень і публікацій. Переважна більшість науковців поняття «музейна педагогіка» трактують як наукову дисципліну на перетині музеєзнавства, педагогіки, психології, що вивчає всі аспекти використання музеїв для виховної та освітньої діяльності.

У «Положенні про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України» зазначено, що «музей є важливим засобом навчально-виховної роботи, формування всебічно освіченої особистості, виховання патріота українського народу», окреслено головні завдання: залучення молоді до краєзнавчої, науково-дослідницької, художньо-естетичної, природоохоронної роботи; формування в молоді соціального досвіду на прикладах історичного минулого України; вивчення, експонування та популяризація історико-культурних та природних надбань рідного краю засобами навчальної, виховної та просвітницької роботи; залучення дітей, учнів та молоді до формування, збереження та раціонального використання музейного фонду України [8].

Різні аспекти музейної педагогіки, зокрема питання її інтеграції в освітній процес закладів освіти, досліджували Л. Гайда, Н. Ганусенко, О. Караманов, Т. Карачунська, І. Ласкій, Л. Масол, Т. Павловська, В. Рагозіна, І. Ткаченко, М. Струнка. Освітній та науковий потенціал мережі «Інтернет», використання екскурсій як однієї з форм навчальної роботи висвітлено у працях: А. Бабарицької, Є. Голант, В. Голубкова, В. Заболотного, О. Овчарук, Т. Павловської, І. Підласого, І. Пантелейчук, Н. Савченко, С. Корнієнко, О. Міщенко,

С. Нездоймінова, В. Якубовського [1; 4; 6; 9; 10]. Акцент на екологічній освіті та вихованні підростаючого покоління засобами природничих музеїв, парків, заповідників, екологічних центрів відображено у дослідженнях науковців: Н. Бібик, В. Борейко, Н. Лисенко, Т. Науменко, Л. Присяжнюк, Н. Пустовіт [3]. Розробкою методики організації та проведення краєзнавчих експедицій з учнями займалися Н. Ганусенко, М. Костриця, М. Струнка, Я. Треф'як. Удосконаленню дидактичних форм роботи зі школярами, розробці авторських музейних проєктів значну увагу приділяли А. Бойко, А. Василенко, Л. Лучко.

Основні напрями досліджень у сфері музейної педагогіки можна структурувати так:

1. Проблема вивчення освітньої специфіки музею.
2. Ефективність музейної комунікації.
3. Вивчення музейної аудиторії.
4. Створення та апробація нових методик, програм, експозицій для різних категорій населення.
5. Встановлення оптимальних форм взаємодії з партнерами щодо культурно-освітньої діяльності.
6. Використання та популяризація нових технологій освіти.

Метою статті є висвітлення актуальності питання професійного розвитку педагогів щодо використання елементів музейної педагогіки в освітньому процесі.

Виклад основного матеріалу. Реформи у сфері освіти і модернізація сучасного суспільства спонукають педагогів постійно вдосконалювати свої знання, переглядати погляди, шукати нові підходи, форми, прийоми, технології організації освітнього процесу. Важливе місце у реалізації гуманістичного підходу в освіті відіграє музейна педагогіка.

Сучасна музейна педагогіка розвивається в руслі проблем музейної комунікації, спрямована на вирішення завдань активізації творчих здібностей особистості, а також передбачає, що освіта та виховання учнів повинні здійснюватися на музейному матеріалі, який являє собою загальнолюдські цінності. З цією метою розробляються різноманітні методики роботи з відвідувачами, які змінюють їх роль і позиції в музейно-педагогічному процесі.

Значення музейної педагогіки як наукової дисципліни визначається тим, що вона дає той методологічний інструментарій, який дозволяє осмислити всі види музейної діяльності в педагогічному аспекті і тим самим підвищити рівень спілкування музею з аудиторією.

Заклади загальної середньої освіти Волинської області накопичили позитивний педагогічний досвід роботи музеїв різних профілів, що є основою для нового змісту діяльності шкільних музеїв, підвищення їхньої ролі в освітньому процесі. У закладах освіти набули популярності віртуальні форми роботи: урок-екскурсія, екскурсія-подорож, екскурсія-гра, вебквести патріотичного спрямування.

Згідно з даними соціологічного дослідження щодо готовності педагогів до використання потенціалу

музеїв в освітньому процесі, проведеного відділом освітніх інновацій Волинського ІППО, 59,40 % освітян стверджують, що використовують його. На думку слухачів курсів підвищення кваліфікації, вагомими в культурному та духовному розвитку особистості є ефективна діяльність музеїв різних профілів при закладах освіти, організація мистецьких, краєзнавчих виставок, історико-краєзнавчих екскурсій, туристичних заходів. Педагоги називають найбільш цікаві для учнів форми роботи щодо розвитку загальнокультурної компетентності: використання квесттехнологій в освітньому процесі (85 %), інтерактивні ігрові технології в музеях, під час екскурсій, музейних уроків (72 %), туристичні подорожі (68 %), майстер-класи на базі музеїв (57 %), зустрічі з видатними людьми краю (48 %), краєзнавчі, фольклорні експедиції (32 %) [5].

Враховуючи важливість використання потенціалу музейних експозицій, відділом освітньої та інноваційної діяльності Волинського ІППО розроблено освітню програму семінару-практикуму щодо професійного розвитку педагогів: «Музейна педагогіка в практиці сучасного закладу освіти» (8 годин), один із модулів якої – «Нові технології, форми та методи музейно-педагогічної діяльності. Види узагальнення, презентація та популяризація музейно-педагогічної діяльності» – акцентує увагу освітян на квесттехнології, квестекскурсіях, краєзнавчих вебквестах, створених на основі музейних експозицій. Питання використання квесттехнології у професійній діяльності педагога, зокрема музейних квестів, відображено в освітніх програмах семінарів-практикумів: «Основи впровадження квесттехнології в професійній діяльності педагога» (8 год), «Розвиток професійних компетентностей педагогів засобами квесттехнології» (6 год).

У Волинському ІППО реалізується програма спецкурсу «Основи музейної діяльності в закладах загальної середньої освіти». Змістове наповнення матеріалів розкриває інноваційні аспекти розвитку музейної педагогіки в Україні та за кордоном; висвітлює нормативно-правове забезпечення, основні завдання, функції та напрями діяльності музеїв при закладах освіти, акцентує увагу на формах та методах музейно-педагогічної діяльності в контексті ціннісних орієнтацій Нової української школи. До програми розроблено навчально-методичні матеріали, спрямовані на формування музейно-педагогічної, творчої, соціальної, загальнокультурної компетентностей педагогів.

Особливістю реалізації освітніх програм, музейних проєктів, науково-методичних заходів є співпраця з музеями (Музей сучасного українського мистецтва Корсаків, Музей історії Луцького братства, Музей волинської ікони, Художній музей, Музей Лесі Українки Волинського національного університету, Волинський краєзнавчий музей), бібліотеками, культурними установами, громадськими організаціями, закладами вищої освіти, органами місцевої влади.

Підвищенню професійного рівня педагогів щодо використання елементів музейної педагогіки в освітньому процесі сприяє робота музею «Історії освіти Волині», на базі якого проводяться лекції, екскурсії, тематичні виставки, зустрічі з видатними людьми краю, літературні читання. Педагоги, слухачі курсів підвищення кваліфікації мають можливість працювати з музейними колекціями, використовувати матеріали музею для проведення різноманітних заходів, написання дослідницьких робіт, дисертаційних досліджень, розширювати свій професійний кругозір.

Апробація інформаційно-презентаційних, інтерактивних форм роботи культурно-просвітницького спрямування на основі використання потенціалу музею «Історія освіти Волині», картинної галереї «Славетна Волинь», експозиційної виставкової зони, присвяченої українському козацтву, народному побуту, сприяють мотивації педагогів до більш активного використання елементів музейної педагогіки в освітньому процесі, оволодінню новими формами і методами музейно-педагогічної діяльності.

На допомогу педагогам щодо використання різних видів екскурсій в освітньому процесі Волинським ІППО організовано роботу квестстудії «Культурний маршрут», що виконує культурно-освітню, дозвілєву функції, забезпечує організацію та проведення для педагогів, слухачів курсів підвищення кваліфікації, учасників різноманітних науково-методичних заходів оглядові, тематичні, віртуальні екскурсії містом, зокрема історико-культурним заповідником «Старе місто», музеями, картинними галереями, заповідниками, парками.

В умовах онлайн-навчання педагога області можуть скористатися послугами Віртуального освітнього центру Волинського ІППО (сайт ВІППО, URL: <https://sites.google.com/vippo.org.ua/virtual/>), рубриками: «Конференцзал», де розміщено анонси обласних заходів (інструктивно-методичних нарад, наукових заходів, онлайн-зустрічей тощо), посилання для реєстрації, електронні збірки матеріалів; «Інформаційний ресурс» із актуальними нормативно-правовими документами, листами, рекомендаціями МОН України; «Консалтинг-служба», що надає можливість спілкуватися з фахівцями щодо актуальних теоретичних, практичних проблем у форматі «питання-відповідь»; «Віртуальна кав'ярня», де пропонується цікава інформація культурно-просвітнього спрямування, популяризуються віртуальні екскурсії з посиланнями на інтернет-джерела, поради психолога, важливі у воєнний час.

Волинським ІППО проведено заходи онлайн-формату щодо розвитку професійних знань педагогів у використанні елементів музейної педагогіки в освітньому процесі, зокрема, фестиваль інновацій «Інноваційні освітні підходи до навчання дітей нового покоління» (15 червня 2022 р.), де презентувались інноваційні ідеї, освітні технології, творчі здобутки освітян в умовах Нової української школи; круглі столи: до дня народження Юзефа Лободовського – польського

письменника, поета, перекладача, публіциста, який пропагував українську культуру в Європі (у співпраці з Генеральним консульством Республіки Польща в Луцьку), «Агатангел Кримський і Волинь»; семінари-практикуми «Нові акценти музейництва: організація роботи шкільних музеїв в сучасних умовах», «Національно-патріотичне виховання та громадянська освіта засобами шкільного музею», «Волинезнавство в освітній та виховній практиці сучасної школи», «Сучасні підходи до організації роботи шкільного музею».

Спільно із Волинською обласною організацією Національної спілки краєзнавців України 23 червня 2022 року, напередодні дня народження Олени Пчілки, проведено VII Всеукраїнські Косачівські читання «Освіта і виховання в родині Косачів. Педагогічне краєзнавство: стратегічні орієнтири сучасного освітнього процесу». Учасники представляли науково-дослідні установи, заклади освіти, музеї та бібліотеки Волині, Київщини, Житомирщини, Львівщини, Полтавщини, Черкащини, Тернопільщини, Одещини та Херсонщини.

Організація і проведення науково-методичних заходів з музейної педагогіки, конференцій, круглих столів, обговорення у професійному колі актуальності інноваційних підходів до музейно-педагогічної діяльності, особливостей використання нових музейно-педагогічних технологій, аналіз соціологічних досліджень у сфері музейної педагогіки, обмін досвідом педагогів щодо питання слугуватиме пошуку та реалізації нових стратегій розвитку музеїв при закладах освіти, знайде своє втілення в інноваційних проєктах і програмах, розширенні мережі музеїв, оновленні експозицій, потенціал яких можна ефективно використовувати.

Відділом освітньої та інноваційної діяльності Волинського ІППО укладено матеріали щодо музейно-педагогічної діяльності, зокрема: «Шляхи розвитку загальнокультурної компетентності педагогів у системі ППО», «Забезпечення суб'єктності навчання шляхом використання квесттехнології», «Використання віртуальних екскурсій у професійній діяльності педагога», «Історико-краєзнавчі екскурсії як засіб розвитку загальнокультурної компетентності

педагогів», «Музейно-педагогічна діяльність: сучасні ідеї ефективного навчання і комунікації», «Основи музейної діяльності в закладах загальної середньої освіти». Електронні збірники матеріалів науково-методичних заходів доступні для широкого загалу на сайті Волинського ІППО.

Музейно-педагогічна діяльність – це дієвий засіб створення інноваційного освітнього середовища, що сприяє формуванню всебічно розвиненої особистості, набуттю учнями нових знань, умінь, навичок, вихованню музейної й комунікативної культури, здійсненню морально-естетичного, національно-патріотичного, екологічного виховання, розвитку загальнокультурної компетентності, забезпеченню змістовного дозвілля.

Висновки. Використання потенціалу музеїв різних профілів, краєзнавчого матеріалу, елементів музейної педагогіки в освітньому процесі дає змогу: збільшити вибір засобів, форм і темпу вивчення навчального матеріалу; підвищити інтерес учнів до предметів, що вивчаються, за рахунок наочності, цікавості, інтерактивної форми подання навчального матеріалу; розвивати навчальну ініціативу, пізнавальну активність, креативність, критичне мислення здобувачів освіти; підвищити мотивацію до саморозвитку.

Нові підходи до музейної педагогіки у закладах освіти, підвищення фахового рівня вчителів щодо використання її елементів є підґрунтям для актуалізації питання у Волинському ІППО:

- забезпечення науково-методичного супроводу музейно-педагогічного процесу;
- проведення соціологічних досліджень із теми;
- розробка освітніх програм семінарів-практикумів;
- організація науково-методичних заходів з використанням елементів музейної педагогіки;
- використання потенціалу музею «Історія освіти Волині» щодо підвищення готовності педагогів до використання елементів музейної педагогіки у професійній діяльності;
- вивчення й узагальнення досвіду роботи музеїв при закладах освіти, які мають статус «Зразковий музей»;
- висвітлення музейно-педагогічної діяльності у фахових виданнях, науково-методичному журналі «Педагогічний пошук», на сайті Волинського ІППО.

Література

1. Гайда Л. Музей у навчальному закладі. Київ : Шкільний світ, 2009. 128 с.
2. Бабарицька В., Короткова А., Малиновська О. Екскурсознавство і музеєзнавство : навч. посіб. Київ : Альтерпрес, 2007. 464 с.
3. Борейко В. Є., Пустовіт Н. А. Екологічна естетика : метод. посіб. для вчителів. Київ : Логос, 2012. 72 с.
4. Караманов О. В. Музей – школа – університет: особливості педагогічної взаємодії в сучасному «суспільстві знань». *Освіта та педагогічна наука*. 2013. № 4 (159). С. 44.
5. Камінська В. В. Шляхи розвитку загальнокультурної компетентності педагогів у системі післядипломної педагогічної освіти : метод. рек. Луцьк : ВІППО, 2018. 84 с.
6. Нездоймінов С. Г. Організація екскурсійних послуг : навч.-метод. посіб. Одеса : Астропринт, 2011. 216 с.
7. Нова українська школа : концепція. *М-во освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
8. Положення про музеї при дошкільних, загальноосвітніх, позашкільних та професійно-технічних навчальних закладах, які перебувають у сфері управління Міністерства освіти і науки України, від 22 жовтня 2014 року № 1195. *Офіц. вісн. України* : зб. нормативно-правових актів. 2014. № 96. 9 груд. С. 130–136.
9. Павловська Т. С. Організація екскурсійних послуг : навч.-метод. комплекс. Луцьк : Вежа-Друк, 2016. 192 с.
10. Якубовський В. Музеєзнавство : навч. посіб.-практикум. Кам'янець-Подільський : ПП Мошак М. І., 2006. 272 с.